

KADI” İMGESİNİN EDEBİYATIMIZA YANSIMALARI VE SİDKİ BABA’NIN “KADI” DESTANI ÖRNEĞİ*

Prof. Dr. Esmâ ŞİMŞEK**

Öz: Geçmişte, görev ve sorumlulukları oldukça büyük olan kadınlar, kutsal bir görevi üstlenmekle birlikte, hataları ile de eleştiri konusu olmuşlardır. Bu durum, edebi metinlere de aksetmiş ve daha çok yanlış kararlarından dolayı tenkit edilmişlerdir. Özellikle Nasreddin Hoca’ya bağlı olarak anlatılan fıkraların büyük bir kısmında Hoca, bazen kadının karşısına geçerek, onu yanlışlarından dolayı eleştirmiş bazen de kadılık görevini üstlenerek örnek bir kadının nasıl davranması gerektiğini vurgulamıştır. Ayrıca halk edebiyatının çeşitli türleri içerisinde sıkça rastlanan kadı imgesi halk şiirinde de yerini almıştır. Bazı halk şairleri, eserlerinde, yanlış tutum ve davranışları dolayısıyla kadınları acımasızca eleştirilmişlerdir. Bunlar arasında Dertli’nin “Şeytan Bunun Neresinde?” adlı taşlaması ile Pir Sultan Abdal’ın; “Sende Hiç Din İman Var mı?” adlı şiirini örnek olarak verebiliriz.

Sıdkî Baba da, 45 haneden oluşan ve koşma nazım şekliyle söylenen “Kadı” redifli destanında, icraatlarında yanlışlık yapan Karaman Kadısı’ını ağır bir dil ile eleştirir. Bu yazıda, “kadı” imgesinin edebî türlerde -özellikle halk edebiyatı metinlerinde- şekilde yer aldığı değerlendirildikten sonra Sıdkî Baba’nın “Kadı” redifli destanı çeşitli yönleriyle incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Kadı, Sıdkî Baba, halk şiiri, hiciv, eleştiri, inanç.

"QADI - MUSLIM JUDGE" THE IMAGE REFLECTING ON OUR LITERATURE AND SIDKI BABA'S (FATHER'S) EXAMPLE OF EPIC

Abstract: In the past, the qadies - muslim judges- whose duties and responsibilities were fairly large, with a sacred role, had been the subject of criticism with their faults as well. This case, somehow has reflected on literary texts and they have been criticized more due to their wrong decisions. Especially in a great part of jokes that have been told about Nsreddin Hodja; Hodja himself, standing in front of qadi, criticized him for his wrongs, and sometimes taking over the task , he emphasized how a qadi

Geliş tarihi: 10. 12. 2017

Kabul tarihi: 19. 12. 2017

*.13-15 Ekim 2016 tarihinde Mersin Büyükşehir Belediyesi tarafından düzenlenen; “Yeniceli Âşık Sıdkî Baba ve Popülerlik Çerçevesinde Kültür-Sanat Sempozyumu”nda sunulan bildirinin düzenlenmiş şeklidir.

** Fırat Üniversitesi İnsani ve Sosyal Bilimler Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü.

shouldact. The image of qadi which is also frequently seen in various types of folk literature has taken its place in public's poetry. In their works, some folk poets have criticized qadies harshly due to their wrong attitudes and actions. Among these, we can give as an example of Dertli's epigram " where does the devil take part in this " and the poem of Pir Sultan Abdal " Do you have faith in any religion? "

And Father Sitki , in his qadi epic, consisting of song verse 45, sung in word after the rhyme, criticizes the qadi of Karaman(a district in Konya) with a heavy tongue. In this study, the " qadi " image in the literature- especially in folk literature texts- Fther Sidki's " qadi " epic word after the rhyme will be examined after how it involved in this.

Key Words: Qadi, Fther Sidki, Folk poetry, Epigram, Criticism, Faith.

Arapça "kaza" ya da "kadâ" kelimesinden gelen kadı terimi; "Hukukî uyumsuzlukları ve davaları karara bağlamak üzere devletçe tayin edilen görevli, hâkim." şeklinde tanımlanmaktadır. Kadı, bir başka ifadeyle; "İnsanlar arasında meydana gelen çekişme ve davaları şer'î hükümlere göre çözümlmek için yetkili makamca tayin edilen kişi." demektir (Atar 2001: 66). Hukuki konularda bunların ağızından çıkan her kelimenin ayrı bir önemi olduğu için yargılama sürecinde tam bir taraf-sızlık içerisinde olmaları, davacı ve davalının menfaatlerini eşit bir şekilde gözetlemeleri önemlidir. Üstlendikleri görev ve sorumluluk sebebiyle davranışlarına herkesten çok daha fazla dikkat etmesi gereken kadılarda; sağlam karakter, güzel ahlâk, dürüstlük, hak yememe, âdil davranma, dini emir ve yasaklara riayet etme vb. davranışlar aranan en belirgin özelliklerdir. Buna bağlı olarak yanlış karar, hak yeme, rüşvet alma, görevini kötüye kullanma, insan kayırma kadılarda olmaması gereken davranışlardır.

Aldıkları karar ve davranışlarla doğruluk ilkesinden ayrılmamaları gereken kadıların yanı sıra, zaman zaman çeşitli sebeplere bağlı olarak olması gerekenin tersine karar alanlar da çıkmıştır. Hiç şüphesiz böylesine önemli bir görevi üstlenen kadıların yanlış ve hatalı kararlar yakıştırmamış, onların küçücük hataları, sosyal hayatta olduğu gibi edebiyatımızda da eleştiri konusu olmuştur. Burada şunu da belirtmeliyiz ki, yanlışları ile tenkit edilen kadıların yanı sıra doğrularıyla örnek insan konumuna getirilen kadılar da edebi metinler içerisinde yerlerini almışlardır.

Kadı tipini, romandan hikâyeye, şiirden halk edebiyatı ürünlerine kadar hemen her tür içerisine olumlu veya olumsuz özellikleri ile görmek mümkündür. Örneğin, Ömer Seyfettin'in "Başını Vermeyen Şe-

hit” adlı hikâyesinde, Grijgal Kadısı Kuru Mehmet, yavaş yavaş ermişliğe doğru giden bir zat olarak dikkatleri çeker. “Uğru ile Kadı” hikâyesinde de kadı, olumlu özellikleriyle öne çıkarılırken kadıyı soymaya çalışan uğru/hırsız, daha sonra onun kızıyla evlenir (Kaya 2009: 4-5, Akman 2012: 45-59). “Çingiraklı Kadı”¹ hikâyesindeki kadı ise işlediği suçları kapatmaya çalışan bir kişi pozisyonunda karşımıza çıkar. Atasözü ve deyimlerde de kadı daha çok itibar edilen, saygı duyulan, yetkisi her şeyin üstünde olan kişi algılaması ile görülmektedir. Örneğin:

- Kadı ekmeğini karınca yemez. (Karınca, kadının ekmeğini yemeye cesaret edemez. Ancak, hak yiyen kadılar düşünüldüğünde kazancı haram olduğu için karıncaların bile tenezzül etmediği şeklinde de yorumlanabilir.)

- Mahkeme kadıya mülk değil. (Her şeyin geçici olduğu dünyada, bir gün, büyük yetkilere sahip olan kadıların da bu makamdan eli boş olarak ayrılacağı anlatılmak istenmiştir.)

- Kadı kalktı, kaymakam oturdu. (Olumlu veya olumsuz, bazı kişilerin birbirlerinin destekçisi olduğu ifade edilir.)

- Kadısız müftüsüz dağlar gibi

- Kadı davacı, muhzir şahit olunca iş Allah’a kalır. (İnsan bazen haklı olduğu hâlde kendini savunamaz.)

- Kadıya yalnız giren, sakalın sığınayıp çıkar.

- Kadı kızından ak / Kadı kızından güzel.

- Kadı kızı gibi ayıpsız.

- Kadı kızı Kadire, geldi çıktı sedire.

- Kadı kızında ayıp bulunur, onda bulunmaz.

Bilmeceler arasında da; “*Dam üstünde kadı gibi / Gözleri var cadı gibi*” (baykuş), “*Ev üstünde kadı oturur.*” (baca), “*Karanlık odada kadı oturur*” (yağ tulumu) şeklinde “kadı” adının geçtiği metinlere de rastlamaktayız.

“Kadı” tiplemesine anlatı türleri arasında da yer verilmiştir. Özellikle fıkralar içerisinde daha fazla geçtiğini söyleyebiliriz. Nasreddin Hoca’ya bağlı olarak anlatılan fıkraların büyük bir kısmında “kadı” tipini görmek mümkündür. Bu fıkralar incelendiğinde Hoca, bazen kadının karşısına geçerek, onu yanlışlarından dolayı eleştirmiş bazen de kadılık görevini üstlenerek örnek bir kadının nasıl davranması gerektiğini vurgulamıştır. Örneğin Hoca’nın eşeğini satacak olan tellal, latife

1. <http://ferhat-ozdemir.com/index..> (09.10.2016)

olsun diye eşeğin Konya'ya kadı olduğunu söyler. Hoca, Konya kadısının huzuruna çıkıp halini anlatınca kadı, tellaldan eşeği getirmesini ister. Tellal bir eşek bulup getirdiğinde Hoca pek sevinmez. Acı acı bir eşeğe, bir kadıya bakar. Kadı; “*Eşeği beğenmedin mi?*” diye soruca da; “*Beğendim beğenmesine de senin halin başkaydı!*” der (Kabacalı 1991: 260). Görüldüğü gibi burada kadı, yaptığı yanlış uygulamalardan dolayı Nasreddin Hoca tarafından tenkit edilmekte, âdeta eşek yerine konulmaktadır. Gerçekte eşeğin insana dönüşmeyeceğini pekâla bilen Hoca, kendini biraz saf, biraz da anlamaz göstererek görevini hakkıyla yapmayan kadıyı acımasızca eleştirerek eşekleştirmiştir. (Şimşek 2009: 816). Hoca'nın, “Kara Kaplı Defter” ile “Bal Çömleği” gibi fıkralarında ise kadınların bazı davaları menfaatleri doğrultusunda çözdüğüne ve yerine göre davalılardan rüşvet aldığına imada bulunulur (Tokmakçioğlu 1981: 106). Hoca, “Tokadın Bedeli” (Sakaoğlu 2005: 151) adlı fıkrasında da haksızlık yapan kadıyı kendi metoduyla çok güzel bir şekilde cezalandırır.

Nasreddin Hoca, bazı fıkralarında ise “kadı” rolünü üstlenerek örnek bir hukukçunun nasıl olması gerektiğini anlatır. Bunlar arasında; “Buğunun Parası” (Sakaoğlu 2005: 57) ile “Al Hiç'ini Git” (Sakaoğlu 2005: 36-37) adlı fıkralar en güzel örneklerdendir. Bu fıkralarda gereksiz olaylar için yetkili mevkileri işgal eden kişiler Hoca tarafından incitmeden uyarılırken âdil bir şekilde insanlar arasında anlaşma sağlanarak, yemeğin buğusuna karşılık paranın sesi dinletilir; “hiç”ini isteyen davacıya minderin altı gösterilip, orada hiçbir şeyin olmadığı söylenerek, istediği “hiç”ini alıp gitmesi belirtilir.

Fıkraları incelendiğinde kadılık yapan Nasreddin Hoca'nın, bazen de âdil sonuçlara varmak için peşin hükümlü olmak yerine, gerektiğinde deneme yoluyla karara varmanın, mağdur durumdaki kişinin yerine insanın kendisini koymasının uygun olacağını ima ettiğini görürüz. “Kulak Isırma / Çekme” fıkrası bu anlamda en güzel örneklerden birisidir. Hoca'nın kadılık yaptığı dönemlerde, iki kişi gelerek, biri diğerini gösterip; “*Cenab gazı, bu adam benim gulağımı dişleyib. İndi ağrısına dözebilirmem. Hagg divanı ile bu işe bir encam çek*” der. Diğer; “*Gazı ağa, bu adam gözünün içine kimi yalan danışır. O, özü öz gulağımı dişleyib.*” der. Hoca, bunları kısa bir süreliğine dışarıya çıkardıktan sonra boş bir odaya girip kendi kulağını ısırma çalışır. Bir türlü ağız kulağına ulaşmaz, sonunda düşüp başını yere çarpar, kan akmaya baş-

lar. Başını sardıktan sonra adamların yanına çıkarak ikinci adama: “Gözünün içinecen yalan danışırın. Özü öz gulağını dişlemek isteyenin başı benimki tek yarılardı. Bu gişinin gulağını sen dişlemişsen.” der (Abdulla 1993: 102). Bu uygulama, bütün idarecilerde, yöneticilerde, hukukçularda vs. görmek istediğimiz örnek bir davranıştır. İddia edilen konu mantıklı da olsa mantık dışı da olsa, olaya ön yargı ile yaklaşmayı, önce kendi üzerinde deneyip sonra karar vermek en âdil davranıştır. Çünkü deneyerek sonuca ulaşma, çoğu zaman doğru kararların alınmasında en önemli etkidir.

Nasreddin Hoca fıkralarının dışında, “ferdî fıkra tipleri” arasında adı geçen bir kadı daha vardır ki bu “Karkuş Kadı”dır (Akten vd. 2008). Karkuş Kadı tipine bağlı olarak anlatılan fıkralarda, haklıyı haksız, haksızı haklı çıkarma söz konusudur. “Karkuşî hüküm” deyiminden de anlaşılacağı üzere Karkuş Kadı, çeşitli davaların çözümünde akla gelmedik saçma sapan kararlar alarak herkesi şaşırtır.

Hiç şüphesiz “Bektaşî” tipine bağlı olarak anlatılan fıkralar arasında da Bektaşîlerin kadılarıyla karşı karşıya geldikleri çok sayıda fıkra bulunmaktadır (Yıldırım 1999: 182, 184, 191, 192, 200-201, 222, 237-238). İslamî farklı yorumlama ve Bektaşîlerin içkiye olan düşkünlükleri yer yer kadıların huzuruna çıkmalarına vesile olmuştur. Örneğin, Bektaşîlerden biri, bir Ramazan ayında Ayasofya meydanında oturup içmeye başlar. Bunu gören insanlar, ona çok kızıp yakaladıkları gibi kadının huzuruna çıkarırlar. Kadı, “Namaz kıldın mı?” ve “Oruç tuttun mu?” sorusuna “hayır” cevabını alınca; “*E Baba, namaz kılmazsın, oruç tutmazsın, bari mübarek günde başında koskoca sarık olduğu hâlde içki içmeğe utanmaz mısın?*” der. Bunun üzerine Bektaşî hemen başındaki sarığı çıkararak; “*Hiç canını sıkma. İstedığın surette yemin edeyim. Bir daha başıma sarık sarmam!*” diyerek konunun yönünü değiştirip içki içmekten sarık sarmaya dönüştürür (Yıldırım 1999: 184). Dikkat edilirse, “Sarhoşken namaza yaklaşmama” fıkrasında olduğu gibi burada da Bektaşî, olayı kendi istediği şekilde yorumlayarak yakayı kurtarmıştır.

Erzincan’ın Kemaliye ilçesinde, yerleşim merkezinin ortasından akan “Kadıgözü”nün adına bağlı olarak anlatılan efsane de bir kadı ile ilgilidir. Anlatıldığına göre, geçmişte, Kemaliye’de bulunan bir kadı, atı ile şimdiki Kadıgözü’nden geçmek ister. Ancak kadı, suyun çok az olmasına rağmen atıyla birlikte bu suda kaybolur. Bundan dolayı göle bu ad verilir.

Kadı imgesi halk şiirinde de sıkça rastlanan bir tiptir. Bazı halk şairleri, eserlerinde, yanlış tutum ve davranışlarından dolayı kadıları ağır bir dil ile eleştirilmişlerdir. Bu tür şiir söyleyen şairlerin hemen hepsinin Alevi-Bektaşî muhitinden çıkması, akla Alevi-Sünnî çatışmasını getirmektedir. Bazı kadıların din kisvesi altında İslam'ı kendi menfaatlerine göre yorumlayıp kararlar alması muhtemelen herkesi kızdırmıştır. Ancak bunlara tepki gösterip, icraatlarına göz yummayan kişiler daha çok Alevi-Bektaşî inancına sahip kişiler arasından çıkmıştır. Bunlardan ilki XVI. yüzyıl şairlerinden Pir Sultan Abdal'dır. Pir Sultan, söyledikleriyle yaptıkları bir birine ters düşen kadıyı acımasızca eleştirir. Özellikle, şiirde tekrar edilen "Sende hiç din iman var mı?" nakaratı, tezatlığı açık bir şekilde göstermektedir. Çünkü kadıların inançlı, Allah'ın emir ve yasaklarını çok iyi bilen kişiler olması gerekmektedir. Böyle bir sorunun sorulması, kadının bu konudaki zafiyetini göstermektedir:

"Koca başlı koca kadı

Sende hiç din iman var mı

Haramı helâli yedin

Sende hiç din iman var mı

Fetva verir yalan yulan

Domuz gibi dağa dolan

Sırtına vururum palan

Senin gibi hayvan var mı?" (Çıblak 2008: 158)

XIX. yüzyıl şairlerinden Dertli'nin "Şeytan Bunun Neresinde?" adlı taşlaması ise bu konunun en güzel örneklerindedir. Dertli sesiyle ve sazıyla herkesi kendine hayran eden bir âşıktır. Anlatıldığına göre, o saz çalıp türkü söylemeye başlayınca ormandaki bütün hayvanlar susarak onu dinlerler, ancak o sazı bırakınca tekrar kendi seslerini çıkarmaya başlarlarmış. Şöhreti İstanbul'a kadar yayılan Dertli'ye, bir gün –doğruluğu bilinmemekle beraber- Beypazarı kadısı bir mektup yazarak, sazıyla insanları oyalayıp vaktini çaldığını, onları kötü yola götürdüğünü ve bu davranışıyla Allah'a şirk koştuğunu belirterek; "*Saz çalmak haramdır. Onda şeytan vardır. Çalmasın, kırıp atsın!*" yollu bir haber gönderdiği söylenir. Kadının bu ikazı üzerine Dertli, âşık edebiyatının en güzel taşlama örneklerinden biri olan, "Şeytan Bunun Neresinde" redifli şiirini söyler (Kutlu 1988: 163). Dertli bu şiirinde sazın şekil yapısını anlatarak şeytanın neresinde olabileceğini hayretler içerisinde

dinleyiciye/kadıya sorar. Bu arada kadıyı taşlamaktan da geri kalmaz. Özellikle; “*Kadı gibi haram yemez*”, “*Be Allah ’ın sersem/şaşkın kulu*”, “*Behey insanın teresi*” ve son dörtlükte yer alan;

*“Dertli gibi sarıksızdır
Ayağı da çarıksızdır
Boynuzu yok, kuyruksuzdur
Şeytan bunun neresinde?”*

mısraları ile Beypazarı kadısına ağır hakaretlerde bulunur. Aslında burada verilen mesaj oldukça önemlidir. Sazın, iyi veya kötü düşüncelere ancak aracı olabileceği, “amellerin niyetlere göre değişeceği”, asıl niyetin sazda değil sazı çalanda olduğu, “Kadı” ile “Dertli” arasındaki tartışmaya bağlı olarak anlatılır.

Dertli, bir başka şiirinde de kadıyı “zalim” sıfatıyla anarak, yapacağı bazı işlerine engel olacağını ifade eder:

*“Cihana gelmemiş böyle dilrübâ
Aşk u muhabbeti başlara bela
Münkiri öldürmek sevaptır amma
Zalim kadı üstümüze kan yazar.”* (Kutlu 1988: 190).

Dikkat edilirse, Dertli “sevap” ve “kadı” kelimelerini bir arada kullanarak, Allah tarafından hoş görülecek bir davranışa zalimliğiyle ün salmış kadının karşı çıkacağını ve idama mahkûm edeceğini vurgulamaktadır. Yani kadı Allah ile kul arasına girerek arayış açmaktadır.

Aynı dönem şairlerinden Develili Seyranî de zamandan şikâyet ettiği ve eski kadıların yerine yeni tarz mahkemelerin kurulmasına işaret ettiği bir şiirinde kadıları eleştirerek, toplumda olumsuz olayların artmasının sebebini kadılara verilen rüşvete bağlar:

*“Meclis-i mahkeme ihdâs olduğu
Çeşme-i rüşvetin akmaklığından
Kazâ belâ ile âlem dolduğu
Kazların kadıya uçmaklığından.”* (Yüksel 1987: 103)

Konuyla ilgili verdiğimiz bu örneklerden sonra şimdi de asıl konumuz olan Âşık Sıtkı Baba’nın “kadı” ayaklı şiirine geçmek istiyoruz. Alevi Bektaşî şairlerden olan Âşık Sıtkı Baba, Karaman kadısının, aleyhine verdiği karara binaen uzun bir destan söyler. Destanın konusu kısaca şöyledir:

Âşık Sıtkı Baba, Hacıbektaş dergâhı postnişini Şeyh Cemalettin Efendi adına 1888 tarihinde, at sırtında çıktığı bir gezide Karaman yakınlarında bir çayırılıkta mola verip dinlenirken otlayan atı çalınır. At aslında Şeyh Cemalettin Efendi'ye aittir. Atın izini süren Sıtkı Baba, Karaman'a gider ve bir çocuğun yardımıyla atın yerini tespit eder. Kapının önüne gelen Sıtkı Baba, ata adıyla seslenince, at ahırdan kişnemeye başlar. Ancak hırsızlar atı vermek istemeyince, olay mahkemeye taşınır. Sıtkı Baba, hırsızları Karaman kadısına şikâyet eder. Mahkeme görülür ama hırsızlardan rüşvet alan kadı, Sıtkı Baba'nın da Hacıbektaş dergâhı hizmetinde olduğunu öğrenince işi yokuşa sürerek hırsızları korur. Davayı sürüncemede bırakarak, davacılara hakaret içerikli laflar söyler.

Âşık Sıtkı Baba, yaşanan bu olaylar üzerine kadıya hitaben üzerinde durduğumuz bu destanı yazarak ertesini gün duruşma esnasında, "Size bir destan yazdım." diyerek kadıya uzatır. Destanı, duruşmaya tesadüfen gelen Konya Savcısı olarak kadıya okur. Ancak Savcı 31. haneyi:

*"Söylerim sözümü pir Bektaş diye
Gerçi gelirse de yüz bin taş diye
Niçün dahl' edersin Kızılbaş diye
Seni ibn-i süfyan necaset kadı."*

şeklinde okuyunca, kadı itiraz ederek; "Burası çok ağır olmuş, bu beyti değiştiresin." der. Ancak Savcı, orası değişirse destanın düzeninin bozulacağını söyleyerek olduğu gibi kalmasını ister. Sıtkı Baba, daha sonra, olayların olumlu gelişmesi ve Konya Savcısı'nın da devreye girmesi neticesinde atı hırsızlardan geri alır ve Karaman'dan ayrılır (Altınok 2013: 89).

Sıdkî Baba'nın, Karaman Kadısı'na hitaben yazdığı bu destan 45 haneden oluşmaktadır. Destanda, genel olarak icraatlarında yanlışlık yapan Karaman Kadısı ağır bir dil ile eleştirilmiştir. Koşma nazım şekliyle söylenen destan, şekil yapısı (durak, kafiyeye, redif vs.) itibarıyla oldukça başarılıdır. Şiiri içerik açısından değerlendirdiğimizde de dil ve üslup yönüyle aynı başarıyı gösterdiğini söyleyebiliriz.

Destanda, Karaman kadısı, yaptığı haksızlıktan dolayı tenkit edilerek; "Hey mürtekip deyyus, rezalet kadı", "Mervan tebaası cenabet kadı", "Edepsiz, şum kadem, kerahet kadı", "Kalmamış kalbinde ka-

naat kadı” gibi mısralarla aşığılanmaktadır. Şiir baştan sona incelendiğinde Karaman kadısının şeytana eş değer olduğu, yalan söylediği, hak yediği, Allah’ın emir ve yasaklarına uymadığı ima edilerek, bir gün yaptıklarının cezasını çekeceği hatırlatılır. Örneğin üçüncü dörtlükte şair şöyle der:

*“Oturmuş hükm’eder bir şeytan siret
Süret-i lâfzında yok insanîyet
Mürtekip,² pezevenk, sahibi rüşvet
Etmış bu beldeyi hasâret kadı.”* (Altınok 2013: 89)

Bu mısralardan hareketle, kadının şeytanca kararlar aldığını, sözlerinde insana yakışır kelimeler olmadığını belirterek, bölgeyi büyük zararlara sokup rüşvet yiyen ahlâksız bir insan olduğunu söyler.

Sıtkı Baba, kadının rüşvete zaafının olduğunu, onun için zenginlere itibar ettiğini yedinci dörtlükte de ifade ederek; *“Hey mürtekip deyyus rezalet kadı”* der. Ayrıca üçüncü mısradaki; *“Böyle midir burda şer’i Muhammed”* diyerek yaptıklarının İslamiyet’e yakışmadığını belirtir. Sıtkı Baba’nın;

*Râh-i şeriata çok hile katar
Üç beş mangır için dinini satar
Hezyan edüp Aleviye taş atar
Mervan tebaası cenabet kadı.*

şeklindeki dörtlüğünde de; *“Muhibb-i Ali’ye adavet kadı.”*, *“Tarik-i nâzenin vardır şahımız / Bektaş-i Veli’dir padişahımız”*, *“Azdırma yüzünü ey ibn-i firenk / Korkmayız kediden aslımız pelenk”*, *“Söylerim sözümü pir Bektaş diye / Gerçi gelirse de yüz bin taş diye”* ve *“Erenler şahından almışım himmet / Ne pervam var senden ey şeytan siyret”* gibi mısralarında da Alevi-Bektaşî inancına sahip olduğunu ve bununla övündüğünü görmekteyiz. Sıtkı Baba, İslamiyeti de överek, kadının yaptıklarının Müslümanlığa yakışmadığını ifade eder: *“Şer’i Muhammed’de bu mudur kıyam / Nefs için edersin tahvil-i kelâm”*, *“Kalmamış beldenin asla müslümü / Eya! Yoktur hiçbir işten mâlumu”*, *“Böyle midir burda şer’i Muhammed / Hey mürtekip deyyus rezalet kadı.”*, *“Bu zulm ile korkmaz mısın Mevlâ’dan / Ârif ol feragat gel bu riyadan”*, *“Ed-dünya cîfetün“ dedi Muhammed / Niçün el çekmezsin ey bi mürüv vet”*, *“Bir sualim vardır râz-i nihanda / Mazluma zulm’ etmek var mı*

2. Yakışsız iş yapan, rüşvet alan.

Kur'an da”.

Sıtkı Baba, kadının yaptığı bu haksızlığı Konya Valisinin de tasvip etmeyeceğini ifade ederek tehditvari sözler de söyler: “*Varta-i belâdan kurtulamazsın / Duyarsa Vali-i Vilâyet kadı*”, “*Duyarsa destanım Vali-i Konya /Kopmaz mı başına kıyamet kadı*”, “*Bilmiş ol başına kopar bir tufan / Olursak Konya’da mülâkat kadı*”.

Şair, son dörtlükte,

Ey Sıdkî bu tarih olsun nişanım

Ağustos on iki Konya mekânım

Bin üç yüz altı da iş bu destanım³

Şöhretlenip buldu kemalet kadı. (Altınok 2013: 89-95)

diyerek yaşadığı olaya tarih de düşürmüştür. Hicri 1306 yılı, Miladi 1888 yılına tekabül etmektedir. Buna göre Sıtkı Baba 12 Ağustos 1888 tarihinde bu olayı yaşamıştır.

Sonuç olarak diyebiliriz ki; Âşık Sıtkı Baba’nın yazdığı bu destanda ve destanın yazılmasına sebep olan olayda bir Alevi-Sünni çatışması hissedilmektedir. Gerek kadının, bunların Hacıbektaş dergâhı hizmetinde olduğunu öğrendikten sonra hırsızları korumasında gerekse şirde geçen Sıtkı Baba’ya ait olan ağır ve suçlayıcı mısralarda bu çatışmayı açık bir şekilde görmekteyiz.

Diğer taraftan üzerinde durduğumuz şairlerin söyleyicilerinin hemen hepsi Alevi-Bektaşî inancına sahip şairlerden oluşmaktadır. Ancak bunun sebebi Alevilerin İslâmiyet’e karşı çıkmalarından değildir. “Müslümanım” diyen kişilerin, İslâmî kaidelere göre davranmamasındandır. Bu bağlamda inandıkları dinin gereğini yerine getirmeyen ya da dini kendi menfaatlerine alet edinen Sünniler eleştirilmiştir.

Aslında, bütün bu çekişmeleri, sürtüşmeleri, kavgaları bir tarafa bırakarak aynı bayrak altında, aynı dili konuşan, aynı kültürü paylaşan ve aynı kökten gelen kişiler olarak birlik ve beraberlik içerisinde Âşık Veysel’ce bir edayla; “*Dava, insanlık davası*” diyerek hayatı paylaşmak, insanca yaşamının en güzel yoludur. Veysel’in dediği gibi:

Allah birdir Peygamber Hak

Rabbü’l- âlemin’dir mutlak

Senlik benlik nedir bırak

Söyleyim geldi sırası

3. Miladi 1888.

Kürdü, Türkü ve Çerkezi *Şu âlemi yaratan bir*
Hep Adem'in oğlu kızı *Odur külli şeye kadir*
Berberce şehit gazi *Alevi Sünnilik nedir*
Yanlış var mı ve neresi *Menfaatir varvarası*

Veysel, sapma sağa sola
Sen Allah'tan birlik dile
İkilikten gelir bela
Dava insanlık davası (Kaya 2004: 147-148)

KAYNAKÇA

- Abdulla, Behlul (Hızl.) (1993); **Dava Yorğan Davasıymış (Molla Nesreddin Letifeleri)**, Baki.
- Akman, Eyüp (2012); Uğru ile Kadı Hikâyesi (Kastamonu Nüshası), Ankara: Gazi Kitabevi.
- Akten, Sevim – Nail Tan – Hayrettin İvgin (2008), **Türk Halk Edebiyatında Karakuş Kadı Fıkraları**, Ankara: Kültür Ajans Yayınları.
- Altınok, Baki Yaşa (2013); *Sıdkî Baba Dîvânı*, Ankara:
- Atar, Fahrettin (2001); “Kadı”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C. 24, İstanbul, 66.
- Çıblak, Nilgün (2008); *Âşık Şiirinde Taşlamalar*, Ankara: Ürün Yayınları.
- Kabacalı, Alpay (1991), *Bütün Yönleriyle Nasreddin Hoca / Hayatı – Kişiliği – Fıkraları*, İstanbul.
- Kaya, Doğan (2004); *Âşık Veysel*, Sivas.
- Kaya, Doğan (2009); *Ruhsati'nin Uğru ile Kadı Hikâyesi*, Sivas, Vilayet Kitabevi.
- Kutlu, Şemseddin (1988); *Dertli*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Sakaoğlu, Saim (2005); *Nasreddin Hoca Fıkralarından Seçmeler*, Ankara.
- Şimşek, Esmâ (2009), “Yöneten-Yönetilen İlişkilerinde Nasreddin Hoca'nın Tutum ve Davranış Biçimi”, *21. Yüzyılı Nasreddin Hoca ile Anlamak, 8-9 Mayıs Akşehir 2008*, Ankara 2009, 811-824.
- Tokmakçıoğlu, Erdoğan (1981); *Bütün Yönleriyle Nasrettin Hoca*, Ankara.
- Yıldırım, Dursun (1999), *Türk Edebiyatında Bektaşî Fıkraları*, Ankara: Akçağ Yayınevi.
- Yüksel, Hasan Avni (1987); *Âşık Seyrânî*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- <http://ferhat-ozdemir.com/index..> Erişim tarihi: (09.10.2016)

METİN

KADI

*Girince huzura çevirir yüzün
Hakkı icra etmez hiyanet kadı
Azazile teslim eylemiş özün
Olmuş şeytan ile karabet kadı*

*Doğru hükm'eylemez yanlışa gider
Böyle münafiklar olur mupeder
Kizbi hakka, hakkı kizbe hamleder
Maa'l-hakkın bilmez gabavet kadı*

*Oturmuş hükm'eder bir şeytan siret
Süret-i lâfzında yok insanıyet
Mürtekip, pezevenk, sahib-i rüşvet
Etmış bu beldeyi hasâret kadı*

*Yaslanıp kapıya bekleriz elbet
Düşer mi diyerek bizlere nevbet
Zalimlerle peyda eyleyip ülfet
Eder mazlumlara hakaret kadı*

*Kalmamış beldenin asla müslümü
Eya! Yoktur hiçbir işten malumu
Soydurur el altın nice mazlumu
Verir sâriklere metanet kadı*

*Dest-i sârikandan âcizdir millet
Değil mi bu işler namus-i devlet
Hakkı hak etmeye hiç yoktur vüs'at
Gezdire bir kuru kıyafet kadı*

*Bütün ağniyaya eylemiş rağbet
Fukaraya yoktur asla mürüvvet
Böyle midir burda şer'i Muhammed
Hey mürtekip deyyus rezalet kadı*

*Râh-ı şeriata çok hile katar
Üç beş mangır için dinini satar
Hezyan edüp Aleviye taş atar
Mervan tebaası cenabet kadı*

*Mervan'ın gayretin güdersin böyle
Ya huzur-i Hakk da n'idersin böyle
Ta ervahtan beri edersin böyle
Muhibb-i Ali'ye adavet kadı*

*“Lâ takrebü mâl-el yetim“ ayeti
Okudukça eder sana laneti
Mâl-i yetim yemek kimin sünneti
Söyle kimden aldın icazet kadı*

*Her bir hayasızla olursun mülhak
Delil-ü bürhana münkirsin mutlak
“Lâ takrebü'l-fevâhişe“ dedi Hak
Ya niçün tutmazsın hamakat kadı*

*Konya'ya varınca bir tutanım var
Havf' etmem adûdan âlişanım var
Huzur-ı devlette imtihanım var
Eylerim hakkında şehadet kadı*

*Oldu İstanbul'a teller keşide
Bu ahvali çok vilâyet işide
Hakkı koymuş, tâbi olmuş Yezide
Eder zalimleri siyanet kadı*

*Huzur-ı devlette yırtılamazsın
Şeyhu meşihatla tartılamazsın
Varta-i belâdan kurtulamazsın
Duyarsa Vali-i Vilâyet kadı*

*Bu zulm ile korkmaz mısın Mevlâ'dan
Ârif ol feragat gel bu riyadan
Bir celpnâmem vardır sana Konya'dan
Çekersin huzurda hacalet kadı*

*Gel atma yabana sözüme inan
Dar olur başına bir gün Karaman
Kurtaramaz kendin her bir pehlivan
Olunca mahkûm-i cinayet kadı*

*A'yan-i beldeyi durmaz sıkarsın
Mâl-i dünya için dinden çıkarsın
Fukarayı her taraftan yıkarsın
Var mıdır bir işin imaret kadı*

*Aldatıp bu halkı ütmek dilersin
Dinini dinara satmak dilersin
Hüp çekip dünyayı yutmak dilersin
Kalmamış kalbinde kanaat kadı*

*“Ed-dünya cîfetün“ dedi Muhammed
Niçün el çekmezsin ey bî-mürüvvet
Daima matlubun enva-i rüşvet
Yok su-i halinde adalet kadı*

*Dağ başında gezer birkaç kişimiz
Bir han köşesinde bekler başımız
Salkım saçak bozuk düzen işimiz
Çekeriz enva-ı sefalet kadı*

*Usuletle girsem eylemez tesir
Salâbetle girsem nizama taksir
Dava-yi hakiki ederler tehir
Hemen burda mıdır bu âdet kadı*

*Nice bir vakittir bekleriz handa
Çıkamaz arzuhalim kaldı divanda
Bir cüz'i iş için bu Karaman'da
Bî- hesap çektiğim felâket kadı*

*Tarik-i nâzenin vardır şahımız
Bektaş-i Veli'dir padişahımız
Nısf-ı şehri ihrak etti âhımız
Dahi nısfı çeker nedamet kadı*

*Şer-i Muhammed'de bu mudur kıyam
Nefs için edersin tahvil-i kelâm
Dergâh zaviyesi it'am-i taam
Bilmez misin bunu bidaat kadı*

*Görülmez davamız nic' olur böyle
Bozma işimizi bir ipe bağla
Hâkim isen hükm'et hakkıyla söyle
Etme çingân gibi şenaat kadı*

*Bir sualim vardır râz-i nihanda
Mazluma zulm' etmek var mı Kur'an da
Türlü sefaletle kahvede handa
Nice bir edelim ikamet kadı*

*Şer-i Muhammed'e yanlış gidersin
Huzura varınca söyle nidersin
Helâl haram demez alır yatarsın
Ya bu mudur şân-i hilâfet kadı*

*Tesir etmez sözüm bilmem ne hâlet
Demir midir bağrın yoksa hıyanet
Tegayyür etmekte her gün her saat
Takınır bir özge kıyafet kadı.*

*Saykal vurup kalp aynasın silmezsin
Dava-yı ibadî icra kılmazsın
Emr-i maruf, nehy-i münker bilmezsin
Kabul olmaz böyle ibadet kadı.*

*Azdırma yüzünü ey ibn-i firenk
Korkmayız kediden aslımız pelenk
Soyarlar kaftanım misal-i Harlenk
Bu post sana Haktan emanet kadı.*

*Söylerim sözümü pir Bektaş diye
Gerçi gelirse de yüz bin taş diye
Niçün dahl' edersin Kızılbaş diye
Seni ibn-i Süfyan necaset kadı*

*Erenler şahından almışım himmet
Ne pervam var senden ey şeytan sîret
Haram olsun bana diyar-i gurbet
Yapmaz isem seni melâmet kadı*

*Gerçi bir kâtibiz, surette amma
Huzur-i devlette kılarız dava
Duyarsa destanım Vali-i Konya
Kopmaz mı başına kıyamet kadı*

*Olunca huzur-i mebhüs küşade
Ne cevap verirsin Hakku'l ibâde
Zulmetmeğe var mı Hakdan irade
Ya terk et ya göster bir ayet kadı*

*Yazık nâs içinde namın pul olmuş
İpliğin beyaz da işin kıl olmuş
Hakkı hak eylemez nefse kul olmuş
Gûya Karaman'da vekâlet kadı*

*Fi'l-i fenalardan gel kıl feragat
Hâkime sezâdur adl ü adalet
Eşya-yi sirkati sellim selâmet
Teslim eylesen ya melahat kadı*

*Düşerken nehyinden içtinab etmek
Ya nedendir haram iktisab etmek
Kerkes tek cifeyi irtikab etmek
Sizlere bir büyük kabahat kadı*

*Mesken oldu bize han ile külhan
Hadden tecavüzdür çektiğim ziyan
Bilmiş ol başına kopar bir tufan
Olursak Konya'da mülâkat kadı*

*Kâr-i ifsadından behey bedfial
Nedir bu beldenin çektiği melâl
Zümre-i fukara kılıp arzuhal
Ederler hakkında şikâyet kadı*

*Gördükçe sizlerde fi'l-i fesadı
Arşa çıkar fukaranın feryadı
O divanda senden Hakku'l-ibâdı
Dava kılar şah-i risalet kadı*

*Cem' olmuş başına bir bölük fâsık
Kalmamış şeklinde nûr-i hakayık
Nesl-i Muhammed'i bilmez münafık
Edepsiz, şum kadem, kerahet kadı*

*Huzura girenin bozulur savmı
Bir yolunca icra etmezsin Hakkı
Hem " külli kâsirün fitnetün " nutku
Eder şanınızda delâlet kadı*

*Muhkem ettim etrafından bendini
Zora çarpıp şikest etme fendini
Tez tehlikelerden sakla kendini
Olurum zannetme selâmet kadı*

*Fermanlar getirsen yedi kraldan
Feragat gelmeyiz bu arzuhal
Korkar soy değiliz ceng ü cidalden
Şehid olmak bize saadet kadı*

*Ey **Sıdkî** bu tarih olsun nişanım
Ağustos on iki Konya mekânım
Bin üç yüz altı da iş bu destanım
Şöhretlenip buldu kemalet kadı⁴
(Altınok 2013: 89-95)*